

Dr Elżbieta Buchcic

ORCID 0000-0002-2391-6340

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Wydział Matematyczno-Przyrodniczy

Instytut Biologii

PRZYRODA MIEJSCEM TWÓRCZEJ RESOCJALIZACJI

Streszczenie

Obecnie w twórczej resocjalizacji dzieci i młodzieży należy w większym stopniu wykorzystać ich bezpośredni kontakt z przyrodą, ponieważ umożliwia to wychowankom poprawniejsze niż do tej pory funkcjonowanie w powszechnie przyjętych i akceptowanych normatywnie rolach życiowych, społecznych i zawodowych oraz wpływa na ich harmonijny i wszechstronny rozwój. Dlatego należy wykorzystać wszelkie możliwości i potencjał przyrody jako nieograniczonej przestrzeni wychowawczej.

Słowa kluczowe: przyroda • wartość • resocjalizacja • twórcza resocjalizacja • deficyt kontaktu z przyrodą • przestrzeń wychowawcza • edukacja • edukacja nieformalna • edukacja przyrodnicza.

NATURE BASED RESOCIALIZATION

Abstract

Currently, in the creative re-education of children and young people, their direct contact with nature should be used to a greater extent. The exploration of the natural environment will enable them to function more correctly than ever before in universally and normatively accepted life, social and professional roles, and will contribute to their harmonious and comprehensive development. Therefore, all possibilities and

the potential of nature should be used as an unlimited educational space.

Keywords: nature • value • rehabilitation • creative rehabilitation • lack of contact with nature • educational space • education • non-formal education • nature education.

Wstęp

Przyroda jest terminem niezwykle ogólnym, posiadającym wiele synonimów jak: środowisko przyrodnicze, środowisko naturalne, natura¹. Natomiast określenie „resocjalizacja” w polskim systemie penitencjarnym oznacza ponowną socjalizację, powtórne uspołecznienie, jednostki nieprzystosowanej społecznie, w celu umożliwienia jej poprawniejszego niż do tej pory funkcjonowania w powszechnie przyjętych i akceptowanych normatywnie rolach życiowych, społecznych i zawodowych². Resocjalizacja to również proces modyfikacji osobowości jednostki społecznej w celu przystosowania jej do życia w danej zbiorowości.

Poprzez wdrożenie odpowiednich zabiegów resocjalizacyjnych kształtuje się:

- normy społeczne,
- wartości, których jednostka nie miała możliwości przyswoić wcześniej w trakcie socjalizacji.

Nadrzędnym celem resocjalizacji jest spowodowanie, żeby jednostka zrezygnował z przyswojonych do tej pory reguł działania stojących w sprzeczności z systemem aksjonormatywnym zbiorowości.

Twórcza resocjalizacja uwzględnia:

- proces rozwijania i kreowania potencjałów, a nie korekcyjną zmianę parametrów społecznych i osobowych,
- wadliwie ukształtowaną całą tożsamość, a nie tylko: wadliwe postawy nieakceptowania i nieprzestrzegania norm społecznych, przekonania i nastawienia, zaburzone relacje

¹ Ministerstwo Środowiska, zakładka „Środowisko – Przyroda”, <https://www.mos.gov.pl/srodowisko/przyroda/> [Dostęp: 19.10.2018].

² M. Konopczyński, [http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Resocjalizacja_Polska_\(Polish_Journal_of_Social_Rehabilitation\)/Resocjalizacja_Polska_\(Polish_Journal_of_Social_Rehabilitation\)-r2014-t7-s13-28.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Resocjalizacja_Polska_(Polish_Journal_of_Social_Rehabilitation)/Resocjalizacja_Polska_(Polish_Journal_of_Social_Rehabilitation)-r2014-t7-s13-28.pdf) [Dostęp: 19.10.2018].

- interpersonalne, role społeczne, patologiczne zachowania, cechy osobowości i preferencje aksjologiczne,
- wykreowanie nowych tożsamości wychowanków, a nie korektywną zmianę przekonań, nastawień i preferencji aksjologicznych lub form reakcji, zachowań, postaw i ról społecznych,

Środkiem jest:

- rozwój strukturalnych czynników i mechanizmów,
- wdrażanie procesów poznawczych i twórczych, a nie siłowa zmiana wadliwych form funkcjonowania społecznego, poprzez wychowawczą korekcję, psychokorekcję, psychomodyfikację i inne sposoby antropotechnicznych oddziaływań wychowawczych,
- preferowaną metodą jest resocjalizowanie poprzez trenowaną autoprezentację wizualizowanych parametrów tożsamości.

Dlatego warto zastanowić się jak poprzez wykorzystanie otoczenia, które jest ogólnie dostępne – czyli przyrody – wpłynąć na zmianę zachowania wychowanków. Jak wykorzystać tę bogatą przestrzeń wychowawczą i wpłynąć na efektywność oddziaływań opiekuńczych? Najbliższe środowisko może a nawet powinno być wykorzystane jako miejsce do realizacji założeń twórczej resocjalizacji.

Deficyt kontaktu z przyrodą

Przyroda niejednokrotnie potrafi zadziwiać i wprowadzać w zachwyt. Swoje piękno pokazuje poprzez wielobarwne liście, zmieniające swój kolor jesienią lub urokliwe krajobrazy, których w Polsce nie brakuje. To jak postrzega się naturę zależy od każdego człowieka. Przyroda jest czymś nieocenionym. Często jednostka nie dostrzega jej wartości w codziennym pędzie, mimo iż ma z nią styczność w zwykłych czynnościach, między zajęciami, pracą albo zakupami. Wychodząc z domu każdy może patrzeć na drzewa, zielone trawniki, jeziora i rzeki³.

³ E. Buchcic, *Co zrobić, aby przyroda była wartością dla społeczeństwa*, [w:] „Zagadnienia Społeczne”, Białystok 2 (8) 2017, s. 37. ISSN 2353-7426.

Człowiek potrzebuje kontaktu z tym co żywe i dzikie. Jeżeli pojawia się brak przyrody, człowiek cierpi z powodu stresu, zmęczenia lub innych dolegliwości zarówno fizycznych, jak i psychicznych. W przeciągu ostatnich sześćdziesięciu lat na całym świecie nastąpiła ogromna zmiana cywilizacyjna. Ludzie przenieśli się do dużych miast, blokowisk albo ekskluzywnych zamkniętych osiedli. Dlatego coraz mniej dzieci wychowuje się w bezpośrednim kontakcie z przyrodą. Natura została zastąpiona przez telewizję, komputer i Internet. Wirtualna rzeczywistość, którą ludzie są otoczeni, dostarcza dzieciom nadmiaru bodźców, ale także ogranicza możliwość poznawania świata innymi zmysłami niż wzrok, słuch, węch i dotyk. A przecież natura bez człowieka da sobie radę, zaś człowiek bez natury – wręcz przeciwnie.

Kontakt z przyrodą daje więc człowiekowi siły witalne i energię, a ponadto wzmacnia odporność. Psycholog Richard Ryan twierdzi, iż przyroda jest paliwem dla ducha. Gdy człowiek czuje się pozbawiony sił często sięga po kubek kawy, jednak opublikowane wyniki badań wskazują, że znacznie lepszym sposobem na dodanie sobie energii jest łączność z naturą⁴. Wystarczy nawet krótki kontakt z przyrodą, aby nie tylko odczuć znaczący przypływ sił witalnych, ale również obniżyć poziom odczuwanego napięcia. Współczesny styl życia i stałe bombardowanie mózgu obrazem, dźwiękiem, rozmową, szumem i całym informacyjnym chaosem prowadzi do stanu trwałej, niepełnej uwagi.

Richard Louv, amerykański pisarz i dziennikarz, jako pierwszy wprowadził sformułowanie „zespół braku kontaktu z naturą” lub inaczej „syndrom deficytu natury”⁵. Na podstawie obserwacji opisał on jednostkę chorobową, którą określił mianem „zespołu deficytu przyrody”. Choroba przejawia się zanikającą świadomością, trudnością w koncentracji, osłabioną zdolnością do odnajdywania sensu w przejawach otaczającego ludzi życia i świata. Wydane w 2005 i 2011 roku książki „Ostatnie dziecko w lesie. Ocalić nasze dzieci przed Syndromem Deficytu Natury” i „Zasady natury. Przywrócenie kontaktu z życiem w wieku wirtualności”,

⁴ Deficyt natury, czyli przyroda na receptę. Ty też jej potrzebujesz! <http://manufaktura-radosci.blogspot.com/2015/06/deficyt-natury-czyli-przyroda-na.html>, [Dostęp: 19.10.2018].

⁵ R. Louv, *Ostatnie dziecko lasu*, Wydawnictwo Relacja, Warszawa 2014, s. 126, ISBN 978-83-650-8759-1.

do tego stopnia poruszyły opinię publiczną, iż zawiązał się ruch społeczny zrzeszający zarówno organizacje ekologiczne, społeczne, jak i rządowe w celu analizy tego problemu. R. Louv stwierdził bowiem, że większa część dysfunkcji rozwojowych w sferze psychosomatycznej, jak między innymi alergię, ADHD, a także skłonność do nadwagi, depresji swoje źródła mogą mieć w bardzo ograniczonym lub też całkowitym braku kontaktu z naturą⁶. Jak zauważa ten autor, współczesny człowiek, traci bezpośredni kontakt z przyrodą. W przeciągu jednego stulecia amerykańskie doświadczenie przyrody pokonało drogę, od bezpośredniego utylitarizmu, przez romantyczne przywiązanie, po elektroniczne odezwanie. Bezpośrednie doświadczenie przyrody, zostało zastąpione przez pośrednie, ograniczone do dwóch zmysłów: wzroku i słuchu, serwowanych przez media elektroniczne⁷.

Sposób rozumienia oraz doświadczania przyrody przez dzieci w ciągu ostatnich kilku dziesięcioleci zmienił się radykalnie. Aktualnie są one świadome globalnych zagrożeń dla środowiska naturalnego, jednakże ich fizyczny kontakt i osobista relacja z przyrodą powoli odchodzą w zapomnienie. R. Louv zwraca także uwagę na przyrodniczą reformę szkoły. W lekcjach prowadzonych na łonie natury upatruje ogromny potencjał. Przytacza także przykład fińskich szkół, które kładą duży nacisk na kontakt uczniów z przyrodą. Natomiast psycholog i pedagog Howard Gardner stworzył teorię inteligencji wielorakiej, w której potencjał intelektualny człowieka nie ogranicza się jedynie do poziomu inteligencji. Osoby dorosłe i dzieci posiadają osiem rodzajów inteligencji, w których wyróżnia się między innymi inteligencję przyrodniczą, czyli specjalne uwrażliwienie na otoczenie.

Okazuje się, że obecnie liczba dysfunkcji rozwojowych szybko rośnie zwiększa się. Towarzyszy temu wzrost różnego rodzaju programów korekcyjnych i terapeutycznych. Pojawiły się terapie dźwiękiem, tańcem, muzyką, ruchem, a także kontaktem ze zwierzętami i naturą. Jak się okazuje, dzieci w stosunkowo szyb-

⁶ Pracownia Edukacji Żywej, <http://pez.org.pl/o-nas/inspiracje/zespol-braku-kontakt-z-natura/>, [Dostęp: 19.10.2018].

⁷ M. Dudek, Czy istnieje „Zespół Deficytu Natury”? Przeczytajcie recenzję najnowszej książki Richarda Louv „Ostatnie dziecko lasu”, <http://www.nauka.przyroda.edu.pl/czy-istnieje-zespol-deficytu-natury-przeczytajcie-recenzje-najnowszej-ksiazki-richard-louv-ostatnie-dziecko-lasu/>, [Dostęp: 26.10.2018].

ki sposób potrafią odnaleźć w sobie potrzebę kontaktu z przyrodą, jeśli tylko ten kontakt się im umożliwi. Nie muszą to być od razu parki narodowe lub rezerwaty przyrody, a jedynie park w obrębie miasta. Jednakże nie każdy czas spędzony na zewnątrz oznacza kontakt z naturą. Nie można zaliczyć do niego czasu, który dzieci spędzają na ogrodzonych placach zabaw, pełnych atestowanych urządzeń pod nadzorem dorosłych. Obcowanie z naturą to fizyczny, niczym nieskrępowany, kontakt z przyrodą, jak również spontaniczna i nieukierunkowana zabawa. Dlatego tak ważne jest wdrożenie w proces wychowawczy bezpośredniego kontaktu z przyrodą do zajęć realizowanych zgodnie z założeniami twórczej resocjalizacji.

Oczekiwane efekty twórczej resocjalizacji w przyrodzie to:

- podniesienie jakości i efektywności twórczej resocjalizacji w przyrodzie,
- promowanie i upowszechnianie wiedzy o naturze – w naturze,
- przekazanie nie tylko wiedzy, ale kształtowanie systemu wartości, motywacji oraz wrażliwości i szacunku dla przyrody,
- wyeliminowanie niedoboru kontaktu z przyrodą,
- nauczanie racjonalnego korzystania z zasobów przyrody,
- budowaniu bliskich relacji z przyrodą poprzez doświadczanie,
- poznawanie przyrody wszystkimi zmysłami,
- wykorzystanie potencjału edukacyjnego obszarów cennych przyrodniczo,
- eksponowanie walorów przyrodniczych, krajobrazowych, kulturowych, historycznych i tradycji województwa świętokrzyskiego oraz możliwości jego rozwoju społeczno-gospodarczego,
- kształtowanie aksjologicznego paradygmatu przyrody – ponieważ przyroda jest wartością.

Warto jednak pamiętać, że jednoznaczne scharakteryzowanie terminu „wartość” jest trudne. W ogólnym ujęciu wartość stanowi fundamentalną kategorię aksjologii – nauki o wartościach⁸ –

⁸ L. Dyczewski, *Kultura polska w procesie przemian*, Lublin 1995, s. 104. ISBN 8385291636.

tym samym oznacza wszystko to, co jest postrzegane jako ważne, a jednocześnie cenne dla danej jednostki i społeczeństwa oraz jest godne pożądania, co łączy się z pozytywnymi przeżyciami, odczuciami, ale również stanowi cel, do którego ludzie dążą⁹.

Pytanie o wartości to pytanie o to, co człowiek robi, do czego dąży, jak powinien postępować. Jest to przede wszystkim pytanie o człowieka, o kierunek, w którym ma podążać, o „kompas”, według którego człowiek ma szukać drogi w swoim życiu¹⁰. Wartości wyznaczają kierunki postępowania, mówią o tym, co uważa się za dobre, a co za złe. Określenia dobry i zły stanowią podstawę ludzkich wartościowań. Ludzie różnią się między sobą, mają różne poglądy, stąd różnice w wartościowaniach¹¹. Ale warto już od najmłodszych lat nie tylko rozwijać zainteresowania przyrodnicze, ale także kształtować świadomość, że przyroda jest wartością ponadczasową dla każdego z nas.

Michał Latawiec twierdzi, że niezbędna jest ciągłość procesu kształcenia i wychowania przyrodniczego, który powinien rozpocząć się już na etapie przedszkolnym i trwać przez całe dalsze życie, z uwzględnieniem zmieniających się realiów wiedzy i techniki. Edukacja ta musi być wielopłaszczyznowa i uwzględniać aspekt szacunku do przyrody i samego siebie¹². **Ponieważ wszelkie podejmowane przedsięwzięcia dydaktyczno-wychowawcze mają na celu kształtowanie świadomości, czyli całości kształtu aprobowanych wartości, opinii oraz idei, o środowisku, które jest miejscem życia i rozwoju człowieka oraz całego społeczeństwa. Proces ten jak już wcześniej wspomniano powinien rozpocząć się od wczesnych lat dziecięcych¹³ i być priorytetowym, jeśli ma być efektywny i skuteczny. Dlatego przede wszystkim twórcza resocjalizacja powinna uwzględniać bezpośredni kontakt**

⁹ M. Łabocki, *Pedagogika wobec wartości*, [w:] B. Śliwerski (red.) *Kontestacje pedagogiczne*, Kraków 1993, s. 125. ISBN 83-85543-19-8.

¹⁰ W. Heisenberg, *Część i całość. Rozmowa o fizyce atomu*, Warszawa 1987, s. 269-270. ISBN 8306015126.

¹¹ U. Tataj-Puzyna, *Wartość w życiu człowieka – wartość macierzyństwa*, Warszawa 2014, s. 50. ISSN 2082-7067.

¹² M. Latawiec, *Edukacja ekologiczna dziś*, [w:] J. M. Dołęga, J. Czartowski, A. Skowroński (red.) *Ochrona środowiska społeczno – przyrodniczego w filozofii i teologii*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2001, s. 168. ISBN 8370721923.

¹³ L. Domka, *Kryzys środowiska a edukacja dla ekorozwoju*, Wydawnictwo UAM, Poznań 1998, s. 87.

z naturą nie tylko żeby wzbogacić przestrzeń wychowawczą, ale również, aby uniknąć wśród wychowanków zjawiska deficytu kontaktu z przyrodą.

Edukacja możliwością uniknięcia Zespołu Deficytu Natury

Przygotowanie jednostki do świadomego uczestnictwa i przekształcania rzeczywistości społecznej wymaga nie tylko nauczania, ale również kształtowania prawidłowych postaw oraz przekazywania wzorów zachowań w procesie dydaktyczno-wychowawczym, który najczęściej jest kojarzony w sposób uproszczony z określeniem „edukacja”. A słowo to nie jest łatwe do zdefiniowania, ponieważ istnieje duża różnorodność rozumienia tego terminu.

– **Edukacja** (łac. *educatio*, wychowanie, wykształcenie¹⁴) – ogół procesów i oddziaływań, których celem jest zmienianie ludzi – przede wszystkim dzieci i młodzieży – stosownie do panujących w danym społeczeństwie ideałów i celów wychowawczych¹⁵.

– **Edukacja formalna** (ang. *formal education*) – uczenie się poprzez udział w programach kształcenia i szkoleniach, prowadzących do uzyskania kwalifikacji zarejestrowanej, czyli zestaw efektów uczenia się/kształcenia się, którego osiągnięcie zostało formalnie potwierdzone przez uprawnioną instytucję i który został wpisany do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji¹⁶.

– **Edukacja nieformalna** („*Nauka poprzez praktykę*”) – trwający przez całe życie człowieka proces kształtowania się postaw, wartości, umiejętności i wiedzy na podstawie różnych doświadczeń oraz wpływu edukacyjnego otoczenia (rodziny, znajomych, środowiska pracy, zabaw, rynku) oraz oddziaływania mass mediów¹⁷. Wzrost znaczenia edukacji nieformalnej wynika bezpo-

¹⁴ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa 1944, s. 139.

¹⁵ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998, s. 84. ISBN 83-86770-96-1.

¹⁶ https://pl.wikipedia.org/wiki/Edukacja_formalna [Dostęp: 26.10.2018].

¹⁷ https://pl.wikipedia.org/wiki/Edukacja_nieformalna [Dostęp: 26.10.2018].

średnio z rozwoju cywilizacyjnego i technologicznego świata. Ponieważ dzięki komputerom i nowoczesnym środkom komunikacji świat bardzo szybko się zmienia, konieczne jest uzupełnianie wiedzy na temat dokonujących się zjawisk. Poprzez różnego rodzaju formy edukacji nieformalnej człowiek najszybciej jest w stanie tę brakującą wiedzę uzupełnić.

– **Kształcenie ustawiczne** – proces stałego odnawiania, rozwijania i doskonalenia kwalifikacji ogólnych i zawodowych jednostki trwający przez całe jej życie¹⁸.

– **Edukacja pozaformalna** (ang. *non-formal education*) – uczenie się zorganizowane instytucjonalnie, jednak poza programami kształcenia i szkolenia prowadzonymi do uzyskania kwalifikacji zarejestrowanej, czyli zestawu efektów uczenia się/kształcenia się, którego osiągnięcie zostało formalnie potwierdzone przez uprawnioną instytucję i który został wpisany do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji¹⁹. Czyli edukacja pozaformalna to kształcenie/szkolenie/uczenie się, które nie prowadzi wprost do uzyskania kwalifikacji, ale jest realizowane w ramach programów organizowanych przez różne podmioty (np. pracodawców, organizacje obywatelskie, uczelnie, osoby indywidualne).

Edukacja pozaformalna często określana jest jako nauka poprzez praktykę i doświadczenie, dlatego:

- bazuje na odmiennym od tradycyjnej edukacji formalnej relacji uczący się a nauczający,
- osoba biorąca udział i prowadzący zajęcia pozostają w relacji partnerskiej,
- prowadzący może wspomagać i wpływać na procesy edukacyjne w trakcie działań, ale nie narzuca uczestnikom prawd i wiadomości,
- uczestnik znajduje się w centrum swojego procesu edukacyjnego,
- opiera się na dobrowolnym udziale,
- przebiega w sposób zorganizowany,

¹⁸ https://pl.wikipedia.org/wiki/Kszta%C5%82cenie_ustawiczne [Dostęp: 26.10.2018].

¹⁹ https://pl.wikipedia.org/wiki/Edukacja_pozafomalna [Dostęp: 26.10.2018].

- odbywa się poza szkołą/uczelnią, w czasie wolnym od nauki,
- nacisk jest położony na kreatywność oraz samoekspresję,
- wymaga indywidualnego i grupowego zaangażowania,
- trzeba stwarzać sprzyjające warunki dla samospelnienia i samorozwoju uczestników działań edukacyjnych,
- jest w nią wpisana odpowiedzialność osoby uczestniczącej za swój proces uczenia się.

Edukacja pozaformalna najlepiej realizuje słowa Konfucjusza, które nigdy nie ulegną dezaktualizacji „Powiedz mi a zapomnę, pokaż mi a zapamiętam, pozwól mi wziąć udział a zrozumieć”²⁰. Dlatego organizuje się okoliczności, aby uczestnik samodzielnie mógł nauczyć się tego, czego chce. Edukacja pozaformalna koncentruje się w ośrodkach takich jak:

- organizacje pozarządowe,
- uczelnie wyższe,
- ośrodki badawcze PAN,
- centra nauki,
- ośrodki przemysłowe z centrami badawczymi lub ośrodkami edukacyjnymi,
- ośrodki prowadzone przez osoby fizyczne (np. prywatne muzeum)²¹.

Z przedstawionych uwag wynika, że nie jest możliwe zdefiniowanie terminu „edukacja” za pomocą jednego pojęcia, ponieważ każdy człowiek powinien posiadać nie tylko zasób wiedzy, zainteresowań, ale również ukształtowane postawy wobec otaczającego świata i rozbudzoną wrażliwość wobec niego²².

Szczególne zalety ma zatem przyrodnicza edukacja pozaformalna, ponieważ:

- edukatorzy są wysoko cenionymi specjalistami w swojej dziedzinie i pasjonatami,
- edukatorzy chętnie dzielą się wiedzą,

²⁰ <https://www.cytaty.info/autor/konfucjusz.htm> [Dostęp: 26.10.2018].

²¹ <http://eduentuzjasci.pl/pep/155-publicacje/raport/raport-z-badania/dobre-praktyki-w-przyrodniczej-edukacji-pozafORMALNEJ/786-dobre-praktyki-w-przyrodniczej-edukacji-pozafORMALNEJ.html> [Dostęp: 26.10.2018].

²² A. Budniak, *Edukacja społeczno-przyrodnicza dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym*, Impuls, Kraków 2009, s. 52, ISBN 978-83-8095-261-4.

- edukatorzy wykorzystują metody badawcze i obserwacyjne,
- zaplecze techniczne to dobrze wyposażone pracownie i laboratoria,
- zaplecze naturalne w postaci cennych zasobów przyrodniczych obecnych zarówno w salach dydaktycznych, muzealnych jak i w terenie,
- następuje prawidłowe wykorzystanie miejsca i czasu.

Edukacja przyrodnicza poprzez bezpośrednią łączność z naturą to nie tylko zapobieganie deficytowi, ale również modelowanie zainteresowania wszystkim tym co człowieka otacza i stanowi o rozwoju kompetencji społecznych. Dlatego należy u dzieci kreować przekonanie, że stosunek i kontakt z przyrodą jest miarą kultury człowieka i jest niezbędny do jego prawidłowego funkcjonowania. Warto jednocześnie pamiętać, że wychowanie to całość zamierzonych oddziaływań środowiska społecznego, przyrodniczego na jednostkę, trwające całe życie. Wychowanie przekazuje jednostkom dziedzictwo kulturowe, wzory zachowań i przygotowuje do uczestnictwa i przekształcenia rzeczywistości społecznej²³.

Przyrodnicza resocjalizacja

Zajęcia z twórczej resocjalizacji w środowisku naturalnym kształtują odpowiednie postawy, poglądy i przekonania m.in.:

- zachowanie pozostałości naturalnych elementów krajobrazu,
- racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody,
- dążenie do zachowania piękna i swoistych cech rodzimego krajobrazu,
- przeciwdziałanie niszczeniu środowiska przyrodniczego, przede wszystkim różnych form ochrony przyrody,
- aktywnego włączania się do prac na rzecz ochrony przyrody i środowiska człowieka”²⁴.

²³ <http://pl.wikipedia.org/wiki/wychowanie>, [Dostęp: 10.11.2018]

²⁴ E. Buchcic, *Zajęcia terenowe możliwością kształtowania postaw wiedzy środowiskowej niezbędnej w dobie integracji europejskiej*, [w:] D. Bebel (red.) *Słupskie prace przyrodnicze – biologia eksperymentalna i ochrona środowiska*,

W czasie trwania takich zajęć w bezpośrednim kontakcie z przyrodą młodzież uczy się:

- żyć i pracować w zespole,
- dobrej organizacji pracy i dyscypliny,
- wyrabiają emocjonalny stosunek do własnego regionu.

Zajęcia w ramach realizacji założeń twórczej resocjalizacji w bezpośrednim kontakcie z przyrodą stanowią również motywację do odpowiedniego zachowania się w środowisku. Wychowankowie widzą zależności między postępowaniem człowieka, korzyściami ekonomicznymi i możliwościami innych działań w środowisku.

Uczniowie w bezpośrednim kontakcie z przyrodą mają doskonałą okazję do:

- obserwacji życia roślin i zwierząt, w tym również chronionych,
- śledzenia wielu ciekawych zjawisk zachodzących w przyrodzie,
- orientacji w terenie,
- uczenia się wnikliwej obserwacji, przez co wzbogacają swoją wiedzę i zdobywają nowe umiejętności²⁵.

Obserwacja przyrody podczas zajęć z twórczej resocjalizacji dostarcza wychowankom przeżyć, których niczym nie można zastąpić. Natura cieszy, zachwyca, daje wytchnienie, staje się obiektem różnorodnych zainteresowań. Należy dokładać wszelkich starań, by podopieczni mieli możliwość przebywania w parku, lesie, łące i innych ekosystemach:

- wiosną, gdy świat przyrody budzi się do życia,
- latem, gdy można stwierdzić, jak rozwinęły się rośliny,
- jesienią, która zachwyca kolorami i ciszą,
- zimą, kiedy gałęzie uginają się pod ciężarem śniegu.

Zajęcia w terenach zielonych to nie tylko obcowanie z przyrodą, to również przygoda turystyczna, architektoniczna i poznawcza. Należy korzystać z szans jakie daje okoliczny krajobraz, przez jak najczęstsze zajęcia terenowe, krótkie wycieczki do okolicznych lasów.

Nr 2, Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, Słupsk 2003, s. 113. ISSN 1734-0926.

²⁵ E. Buchcic, *Zajęcia terenowe ...*, op. cit., s. 115.

Przestrzenia twórczej przyrodniczej resocjalizacji mogą być tereny w najbliższej okolicy placówki np.:

- park,
- teren zieleni,
- działka przyszkolna,
- ogród,
- szkółka leśna,
- ścieżka dydaktyczna,
- pole,
- łąka,
- sad,
- zbiorniki wodne,
- las,
- tereny objęte ochroną,
- ogrody zoologiczne,
- ogrody botaniczne i in.

Bogactwo treści, jakie zawierają zajęcia w najbliższym środowisku, wyznacza procesowi dydaktyczno-wychowawczemu dużo zadań, ponieważ realizuje szeroko pojęte cele dotyczące nie tylko wiadomości i umiejętności, ale również i postaw. Młody człowiek poznaje na takich zajęciach, pod kierunkiem nauczycieli i pracowników instytucji zajmujących się edukacją środowiskową, otaczającą go przyrodę i poszczególne jej elementy, ustosunkowuje się do nich, kształtując własne określone postawy.

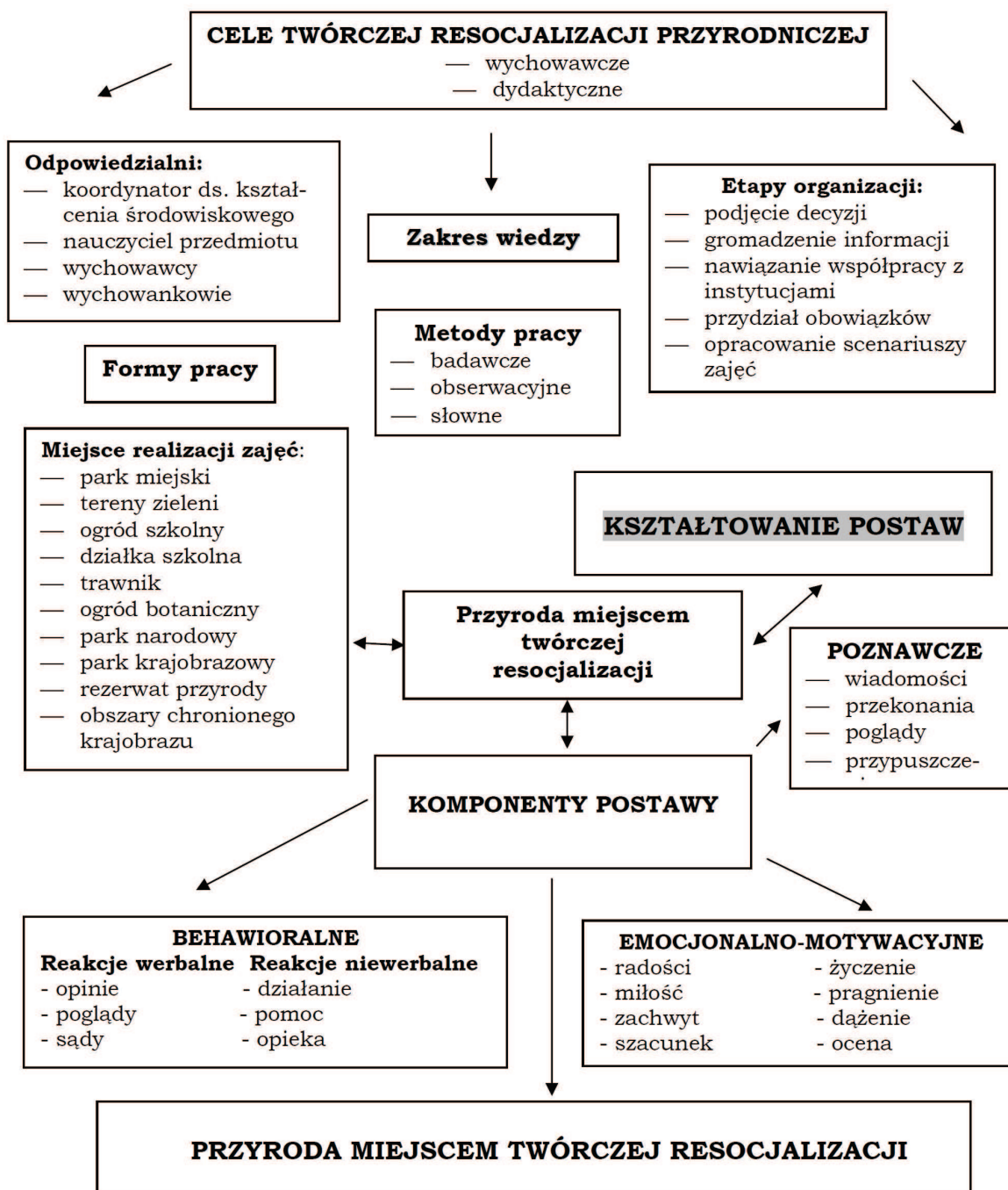
Twórcza resocjalizacja w najbliższym środowisku stwarza możliwość kształtowania różnorodnych pozytywnych cech osobowości, a więc poglądów, przekonań i zasad postępowania. Na ich podstawie dochodzi do formowania właściwych, społecznie akceptowanych i pożądanых postaw dzieci i młodzieży. Ukształtowanie postaw proekologicznych wymaga wielu zabiegów dydaktyczno-wychowawczych, wywołujących pozytywne nastawienie wychowanków do problemów ochrony środowiska.

Wychowawcy muszą jednak pamiętać o tym, że kształtowanie postaw jest procesem złożonym i trudnym, zwłaszcza, gdy zachodzi konieczność zmiany postawy z negatywnej na pozytywną.

Na rycinie 1 przedstawiono propozycję procedury wykorzystania przestrzeni przyrodniczej w procesie dydaktyczno-wychowawczym, aby zapobiec deficytowi kontaktu z naturą i kształto-

wać prawidłowe postawy wobec środowiska. Ponieważ rola twórczej resocjalizacji w kształceniu pozytywnych postaw dzieci i młodzieży względem przyrody i problemów jej ochrony jest niebagatelna.

Rycina 1. Model organizacji procesu wychowawczego podczas zajęć z twórczej resocjalizacji przyrodniczej

Źródło: opracowanie własne.

Pozytywna postawa do środowiska przyrodniczego to względnie trwała struktura procesów poznawczych, emocjonalnych i zachowań odnoszących się do przyrody lub dyspozycja do pojawienia się tych procesów. Trwałość postaw młodzieży jest niezmiernie ważna, gdyż w przyszłości to właśnie obecne pokolenie będzie podejmować decyzje w sprawach ochrony i kształtowania środowiska.

Podsumowanie

Kształcenie przyrodnicze w ramach twórczej resocjalizacji to także nadzieja na wybrnięcie z poczucia chaosu współczesnego świata i zagubienia, sposób na odnalezienie siebie, swoista terapia różnych dolegliwości i stresów, sposób na odszukanie trwałych wartości i wzorców godnego postępowania. Procedury przekazywania wiadomości o środowisku przyrodniczym oraz kształtowanie umiejętności i odpowiednich postaw winny być na tyle ciekawe i dostosowane do oczekiwań dzieci i młodzieży, aby takie zajęcia zachęcały do czynnego uczestnictwa w ochronie przyrody, a nie stały się tylko przekazywaniem teoretycznych informacji. Bezpośredni kontakt z przyrodą powinien przygotowywać ucznia do rozwiązywania różnych problemów, z którymi się spotyka. Każdego wychowawcę cieszy zapał i zaangażowanie, wrażliwość i otwartość wychowanków na problemy środowiska. Największym zawodowym i społecznym sukcesem byłoby, aby młodzież nie tylko uniknęła Zespołu Deficytu Kontaktów z Przyrodą, ale również zrozumiała, że nie można bez troski korzystać ze środowiska i nie wystarczy tylko chronić tego, co z niego pozostało, ale racjonalnie, odpowiedzialnie nim gospodarować. Trud włożony w przygotowanie i przeprowadzenie takich zajęć opłaca się, zwłaszcza, gdy nauczyciel wykształci odpowiednie postawy proekologiczne i zainspiruje do dalszego rozwija pasji.

Twórcza resocjalizacja w terenie:

- rozbudza wrażliwość wychowanków,
- zaostrza spostrzegawczość,
- umacnia emocjonalną więź z przyrodą,

- umożliwia odkrywanie niepowtarzalnych uroków, różnorodności i piękna przyrody, które bez wątpienia wpływają na bogactwo emocjonalnych przeżyć człowieka.

Obecnie bardzo ważnym aspektem rozwoju każdej jednostki jest rozbudzanie wrażliwości na otaczające nas środowisko i wskazanie właściwych dróg postępowania. W trakcie permanentnej edukacji trzeba nauczyć się dostrzegać aktualne i przyszłe potrzeby środowiska, przystosowywać się do zmieniających się warunków przyrodniczych w miejscu zamieszkania, w regionie, kraju. W procesie nauczania-uczenia się należy również kształtować twórczość i samodzielność w dostrzeganiu złożoności zjawisk przyrodniczych, ponieważ wiele szkodliwych dla środowiska działań ludzkich wynika nie ze złej woli, lecz z niewiedzy, bezmyślności, niegospodarności, błędów organizacyjnych. Dopóki ludzie nie rozumieją, dlaczego powinni chronić przyrodę, będą musieli ponosić skutki swego postępowania, odbijające się przede wszystkim na jakości życia i zahamowaniu rozwoju gospodarczego, których motywem działania będzie uznanie określonego systemu wartości i pewnych zasad. Źródło współczesnego kryzysu ekologicznego leży bowiem między innymi w samym człowieku. Dlatego najcenniejszymi wartościami, jakie w nim należy rozwijać i kształcić, są pozytywne postawy w odniesieniu do środowiska przyrodniczego

Przyroda jest wspaniałym miejscem do realizacji założeń twórczej resocjalizacji jest również wspaniałą nauczycielką, ale trzeba do niej wyjść i nauczyć się jej słuchać.

A po co?

Aby być szczęśliwym!!!

Reasumując: twórcza resocjalizacja może odbywać się „WSZĘDZIE”. Dobór miejsca i sposobu zależy jedynie od chęci i zainteresowań wychowanków i wychowawców.

Bibliografia

Opracowania:

1. Buchcic E., *Co zrobić, aby przyroda była wartością dla społeczeństwa*, [w:] „Zagadnienia Społeczne”, Białystok 2 (8) 2017, ISSN 2353-7426.
2. Buchcic E., *Zajęcia terenowe możliwością kształtowania postaw wiedzy środowiskowej niezbędnej w dobie integracji europejskiej*, [w:] *Słupskie prace przyrodnicze – biologia eksperymentalna i ochrona środowiska* D. Bebel (red.), Nr 2, Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, Słupsk 2003, ISSN 1734-0926.
3. Budniak A., *Edukacja społeczno-przyrodnicza dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym*, Impuls, Kraków 2009, ISBN 978-83-8095-261-4.
4. Domka L., *Kryzys środowiska a edukacja dla ekorozwoju*, Wydawnictwo UAM, Poznań 1998.
5. Dyczewski L., *Kultura polska w procesie przemian*, Lublin 1995, ISBN 8385291636.
6. Heisenberg, W., *Część i całość. Rozmowa o fizyce atomu*, Warszawa 1987, ISBN 8306015126.
7. Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa 1944.
8. Latawiec M., *Edukacja ekologiczna dziś*, [w:] J. M. Dołęga, J. Czartoszewski, A. Skowroński (red.) *Ochrona środowiska społeczno-przyrodniczego w filozofii i teologii*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2001, ISBN 8370721923.
9. Louv R., *Ostatnie dziecko lasu*, Wydawnictwo Relacja, Warszawa, 2014, ISBN 978-83-650-8759-1.
10. Łabocki M., *Pedagogika wobec wartości*, [w:] B. Śliwerski (red.) *Kontestacje pedagogiczne*, Kraków 1993, ISBN 83-85543-19-8.
11. Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998, ISBN 83-86770-96-1.
12. Tataj-Puzyna U., *Wartość w życiu człowieka – wartość macierzyństwa*, Warszawa 2014.

Zasoby internetowe:

1. Deficyt natury, czyli przyroda na receptę. Ty też jej potrzebujesz!, <http://manufaktura-radosci.blogspot.com/2015/06/deficyt-natury-czyli-przyroda-na.html>.
2. Pracownia Edukacji Żywej, <http://pez.org.pl/o-nas/inspiracje/ze-spol-braku-kontakt-z-natura>.

3. M. Dudek, Czy istnieje „Zespół Deficytu Natury”? Przeczytajcie recenzję najnowszej książki Richarda Louv „Ostatnie dziecko lasu”, <http://www.naukaprzygoda.edu.pl/czy-istnieje-zespol-deficytu-natury-przeczytajcie-recenzje-najnowszej-ksiazki-richard-louv-ostatnie-dziecko-lasu/>.
4. https://pl.wikipedia.org/wiki/Edukacja_formalna.
5. https://pl.wikipedia.org/wiki/Edukacja_nieformalna.
6. Ministerstwo Środowiska, zakładka „Środowisko – Przyroda”, <https://www.mos.gov.pl/srodowisko/przyroda/>.
7. M. Konopczyński [http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Resocjalizacja_Polska_\(Polish_Journal_of_Social_Rehabilitation\)/Resocjalizacja_Polska_\(Polish_Journal_of_Social_Rehabilitation\)-r2014-t7-s13-28.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Resocjalizacja_Polska_(Polish_Journal_of_Social_Rehabilitation)/Resocjalizacja_Polska_(Polish_Journal_of_Social_Rehabilitation)-r2014-t7-s13-28.pdf).
8. https://pl.wikipedia.org/wiki/Kszta%C5%82cenie_ustawiczne.
9. https://pl.wikipedia.org/wiki/Edukacja_pozafORMALna [Dostęp: 26. 10.2018].
10. <http://eduentuzjasci.pl/pep/155-publicacje/raport/raport-z-badania/dobre-praktyki-w-przyrodniczej-edukacji-pozafORMALnej/786-dobre-praktyki-w-przyrodniczej-edukacji-pozafORMALnej.html>.
11. <https://www.cytaty.info/autor/konfucjusz.htm>.
12. <http://pl.wikipedia.org/wiki/wychowanie>.